

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

שעור מורינו הרב יהודה גנס שליט"א שבת פנחס תש"ע:

חלק א'

א] במדבר כ"ה ד' קח את כל ראשי העם והוקע אותם..נגד השמש וישב חרון אף...", ובתרגום אונקלוס פירש "וקטול דחייב קטול.. לקבל שמשא", ויתכן אולי לפרש מדוע דווקא כאן נאמר שכדי להסיר חרון אף צריך להעשות העונש בחוטאים בפרהסיא דווקא, דהנה שורש חטא עוון פנחס היה חטאם בכנות מואב כמבואר בפסוקים, וכדביארו באריכות בגמרא בסנהדרין ק"ו, וכחזונו שכשהרג פינחס את זמרי וכזבי סר חרון האף, והנה הבעל ארמית בצינעא אין בזה איסור (ועכ"פ חיוב) גמור מדאורייתא וכדאיתא בגמרא (ע"ז ל"ו) וברמב"ם (הלכות איסורי ביאה), ומאידך העושה כן בפרהסיא נתחייב מיתה וקנאין פוגעים בו, ונמצא א"כ שעיקר האיסור בזה הוא הפרהסיא וחילול ה' שבדבר, ולכן להסיר חרון אף היה צריך להעשות העונש בחוטאים נגד השמש בפרהסיא כדי לקדש ש"ש בפרהסיא, לתקן את חילול ה' שהיה בפרהסיא.

ב] הנה בדין יבמה שנפלה ל"ע לפני יבם מומר האריכו הראשונים והפוסקים (וכמבואר באריכות בב"י אה"ע סימן קנ"ז) שיש שפסקו שחייבת לקבל חליצה ממנו ויש שהתירוה משום שאינו נקרא אח או משום קידושי טעות (באופנים מסוימים), אולם בשלטי גבורים (על המרדכי סוף החולין) כתב בשם ר"א הגדול להתירה מטעם אחר שהרי זה כנפלה לפני ערוה שפטורה מן החליצה והיבום, שהרי הבעל ארמית קנאים פוגעים בו (וס"ל לה"ר"א דה"ה הבעל מומרת), וה"ה הנבעלת לארמית קנאים פוגעים בה (וס"ל שה"ה למומר וכנ"ל), וא"כ הו"ל כיבמה שנפלה לפני ערוה שחייבים עליה כרת או מיתה ב"ד שפטורה מן החליצה והיבום וכדאיתא בבמשנה בריש יבמות.

ג] ואולם דברי הר"א צ"ב דהלא דוקא בפרהסיא הו"ל חיוב מיתה, ואם ייבמה בצינעא אין חיוב מיתה וא"כ מדוע הו"ל כערוה, ואף שבדרך חתנות יש איסור תורה וכמבואר בגמרא (ע"ז ל"ו), וי"ל דיבום הוי בע"כ דרך חתנות, מ"מ הלא אין בזה חיוב מיתה כל דהוי בצינעא.

והנה מצינו בגמרא (סנהדרין פב.) דהבעל ארמית דינו בכרת, וכדליפנין מקרא דיכרת ה' לאיש אשר יעשנה וכו', ונחלקו באחרונים האם גם העושה בצינעא נענש בכרת דבחלקת מחוקק (אה"ע סימן ט"ז ס"ק ה') כתב דרק העושה בפרהסיא נענש בכרת ולא העושה בצינעא, אולם הבית שמואל שם כתב בשם הב"ח והפרישה דגם העושה בצינעא נענש בכרת, (וכדבריהם נראה שנקט רבינו יונה בשע"ת ש"ג, עיי"ש) ושיטתם לכאורה צ"ע שמכיון שמבואר בגמרא בע"ז דבצינעא אינו אלא משום גזירת בי"ד של חשמונאי איך יתכן שיש ע"ז כרת, אולם באבני מילואים שם הביא מחידושי הר"ן לסנהדרין דלעולם יש בזה איסור תורה וכרת בכל גוונא אלא דבי"ד של חשמונאי גזרו מלקות משום נשג"א ונשג"ז, ולדבריו יש מקום ליישב קצת את דברי הר"א שמכיון שכרת יש בכל גוונא שוב הו"ל בכל גוונא כעריות שאינם בני יבום. (אלא דלשונו עדיין צ"ב שהזכיר שהטעם הוא משום שקנאים פוגעים בו).

ד] והנה בש"ך (יו"ד סימן קנ"ז ס"ק י"ב) כתב בשם הנימוק"י דעל מעשה זמרי אף בצינעא יהרג ואל יעבור, דאף שכרת ומיתה הינם רק בפרהסיא מ"מ הוי כאביזרייהו דג"ע דיהרג ואל יעבור, ובפת"ש שם הביא שהגנוב"י תמה דהלא אינו אסור אלא מדברנו ושיטת הש"ך שם דבאביזרייהו דרבנן לא יהרג, והלא כאן בצינעא אין איסור דאורייתא, ולדברי הר"ן לק"מ ד"ל דגם לש"ך הוי איסור דאורייתא אלא דלגבי כרת ס"ל דאין כרת אלא בפרהסיא וכשיטת הח"מ.

ה] ובמה שנקט הר"א שכשם שהבעל ארמית קנאים פוגעים בו ה"ה הנבעלת לארמית נחלקו עליו הראשונים, דהנה ברמב"ן (תורת האדם ובמלחמות סנהדרין והביאו הר"ן סנהדרין שם) כתב להיפך שהנבעלת לארמית אין פוגעים בה, וכן הוא להלכה ברמ"א (יו"ד קנ"ז) שאף שמי שאונסים אותו לבוא על ארמית צריך למסור הנפש, אשה שאונסים אותה להיבעל לארמית אין צריכה למסור הנפש, ואפילו באופן שעושה מעשה ואינה קרקע עולם. (ובטעם הדבר לחלק ביניהם, כתב שם ברמב"ן שדוקא בבעל ארמית שהולד יתייחס אחריה ונמצא מוליד בן לע"ז קנאים פוגעים בו ולא בנבעלת לגוי שהולד יתייחס אחריה).

ו] והנה ראיית הרמב"ן שם שהנבעלת לארמית אין קנאים פוגעים בה היא ממה דאסתר לא מסרה נפשה כדי לא ליבעל לאחשוורוש, (דאף שהיתה קרקע עולם הלא נחלקו אב"י ורבא בסוף בן סורר בסברא זו, דאב"י תירץ שם דמה דלא מסרה נפשה אף שלקחתה היתה בפרהסיא דהוא משום שהיתה קרקע עולם ולשיטתו י"ל שזה הטעם דלא מסרה נפשה על ביאת גוי, אולם לרבא שתיירץ שם שבמתכוון להנאת עצמו אין למסור הנפש אף בפרהסיא אין תירוץ זה שייך לענין ג"ע, ואם נימא שביאת גוי דינא כגילוי עריות מדוע לא מסרה עצמה וע"כ שבישראלית לגוי לא אמרינן קנאים פוגעים בו). אולם לפי מש"כ שם התוספות (סנהדרין עד:): דלענין ג"ע לכו"ע אמרינן לסברא זו דקרקע עולם, וכל הנידון בגמרא האם סברא זו מהניא גם לענין פרהסיא, לכאורה לא מוכח מידי, וי"ל שהר"א ס"ל כתוס' ול"ק עליו מראיית הרמב"ן.

ז] והנה במה שכתב ברמ"א שם שמי שאונסים אותו לבוא על ארמית צריך למסור הנפש מקורו מדברי הרמב"ן במלחמות שם, והנה בתורת האדם עמד בזה הרמב"ן בספק האם מה שהבעל ארמית קנאים פוגעים בו משוי ליה כחייבי מיתות ב"ד או לא

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

(ואם דינו כחייבי מיתות בית דין ממילא הוי בכלל עריות שביהרג ואל יעבור), אולם במלחמות שם פשט ליה מהא דמצינו בקידושין שאמוראי מסרו נפשם על זה, דע"כ דינו דיהרג ואל יעבור דאל"כ היה אסור להם להחמיר על עצמם, (אף דלהרבה מן הראשונים מותר לאדם להחמיר על עצמו זהו כשמתכוונים להעבירו על הדת ולא כשהאנס מתכוון להנאת עצמו כבאותם מעשים בקידושין, וכדכתב בביאור הגר"א יו"ד קנ"ז ס"ק ג), אולם לכאורה יש לעיין בראיית הרמב"ן שהניחא לסוברים שמותר לאדם להמית עצמו כדי לא לעבור יובנו לפי דבריו הנהו עובדי דקידושין אולם לסוברים שאסור לאדם להמית עצמו (עיין ש"ך שם ס"ק א) עדיין יקשה איך רבי צדוק נכנס לתנור ורב כהנא הפיל עצמו, וע"כ שבחסידותם סמכו על הנס, וא"כ שוב אין ראייה שמי שאונסים אותו לבעול ארמית יהרג ואל יעבור, וצ"ע.

ח] גם מש"כ הר"א שהבועל מומרת פוגעים בו מלבד שמסברא הוא חידוש גדול דהלא ס"ס היא ישראלית וישראל אע"פ שחטא ישראל הוא, עיין באג"מ (אה"ע ח"א סימן מ') דא"כ למה הוצרך הרמב"ם לכתוב שהטעם שבת על השפחה אין פוגעים בו משום שדינה במקצת כישראל תיפוק ליה דלא גרעה מהבא על בת גר תושב שאין פוגעים בו ועל כרחך מיירי שהמירה השפחה, ואעפ"כ מכיון שדינה כישראל אין פוגעים בו. ולענ"ד ראייתו צ"ע די"ל דמיירי שהשפחה אינה מקיימת שבע מצוות בני נח, אולם עוברת עליהם לתיאבון ולא להכעיס דשוב אין דינה כמומרת ומאידיך אינה כגר תושב, ועיין. אולם נלענ"ד להוכיח דלא כדברי הר"א מהא דאיתא בגמ' (חולין ד:) דמומר באופן שיצא מכלל ישראל (כגון מומר לע"ז או לחלל שבת בפרהסיא) כשם ששחיתתו נבילה כן יינו יין נסך, וכתבו שם הרמב"ן והר"ן שאף שמה שגזרו על יינם הוא משום בנותיהם ואין איסור חתנות בבתו מ"מ לא חילקו בינו לשאר גוי, הרי דפשיטא להו דאין איסור חתנות בבתו, ודלא כדברי הר"א.

ט] ונראה דב' המחלוקות תלויות זו בזו, דמכיון שס"ל לרמב"ן שהטעם שקנאים פוגעים בו הוא משום שדין הבן לא יהיה כישראל פשיטא שכשם שאין זה שייך בישראלית כן אין זה שייך במומרת, והר"א דס"ל שאין זה טעם הדין שוב יכול לסבור כששם שקנאים פוגעים בישראלית הנבעלת לגוי כן ה"ה כבועל מומרת או כנבעלת למומר.

י] ובמה שכתב הר"א שמכיון שקנאים פוגעים שוב הו"ל כערוה יש לעיין דמ"מ לא דמי לערוה שבערוה יש עליה חובת מיתה משא"כ כאן שאין זה אלא רשות לקנאי להורגו ורק בשעת מעשה, אלא די"ל דמכיון שמבואר בגמרא ריש יבמות דאין צריך קרא לפטור ערוה מיבום, דפשיטא שאינה מתייבמת שאין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת, וסברא זו שייכת אף במחויב מיתה דקנאים פוגעים בו או במחויב כרת אף אם הכרת נלמד מדברי קבלה.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

חלק ב:

[א] סנהדרין פב. "וירא פינחס...מה ראה אמר רב ראה מעשה ונזכר הלכה... הבעל את כותית קנאים פוגעין בו", עוד אמרו שם בגמרא "א"ר חסדא הבא לימלך אין מורין לו", וכתב ע"ז רש"י וז"ל "דלא נאמרה אלא למקנא מעצמו ואינו נמלך".

[ב] ועיין בשו"ת אג"מ (אה"ע ח"א תשובה ל"ח) שהביא בשם הגר"ש היימן והסכים איתו שמבואר מדברי רש"י שאין היתר להרוג את עושה מעשה זמרי אלא לעושה כן מתוך קנאת ה', אבל ההורגו מתוך מטרה אחרת הרי הוא רוצח, ולכאורה יש לדייק כן גם מדברי הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה (י"ב ד' ה').

[ג] ועל פי זה יתכן לבאר את מה שנאמר שם בגמרא בע"ב "התחילו שבטים מבזין אותו ראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לע"ז והרג נשיא שבט מישראל, בא הכתוב ויחסו וכו'", שלכאורה אינו מובן כ"כ, דלאחר שע"פ דין היה מותר להרוג את זמרי וההורגו ה"ז משובח, מה בכך שפיטם אבי אמו עגלים לע"ז, ולהנ"ל ביאור הדבר שטענת השבטים היתה שכיון ששורשיו מיתרו לא מסתבר שכיון לש"ש וה"ה רוצח, ובא הכתוב והעיד עליו שעשה את זה מכוחו של אהרן וכוונתו היתה לש"ש.

[ד] ועיין כעין זה לעניין קנאות לש"ש שנדרש בה טוהר הכוונה ואם לא ה"ה כעבירה, בשמירת הלשון לח"ח (שער התבונה פרק י"ז) בשם הסמ"ק, שכל העושה רעה לחבירו לש"ש באופן שהיה מותר לו ע"פ הדין, אם יכשל אח"כ בכעין אותה עבירה שקינא עליה יענש למפרע על מה שעשה לחבירו, וביאר בזה מדוע נענש יהוא על הריגת אחאב למרות שעשה ע"פ נביא, יעו"ש.

[ה] ואמנם נראה שאין הכוונה שרק העושה בטוהר הכוונה בלא שום פניה הותר לו להרוג את עושה מעשה זמרי, אלא דמי שאין כוונתו לשם קנאות כלל אסור לו לעשות כן. דהלא כתב רבינו יונה (שע"ת שער ג' קל"א) שדינו שכל המוצאו יהרגו בלי עדים והתראה, וע"כ אין זה היתר רק ליחידים.

דין אינו קנאי שהרג, האם חייב מיתה

[ו] ואולם במש"כ באג"מ דאחר יהרג על הריגת זמרי יל"ע דהנה לענין רוצח בשגגה שיצא חוץ לעיר מקלטו במזיד כתב ברמב"ם שרשות לגואל הדם להרגו וכל אדם אין חייבים עליו, (ועיין בהגהות הגר"א על הש"ס במכות יא: שכתב שכן היא גרסת כל הראשונים ודלא כמהרש"ל), וביאר בזה הגר"ש אייגר דהא דכל אדם פטור עליו הוא משום דכיון שהותר לגואל הדם להרגו שוב חשיב כגברא קטילא, ולפי זה הוא הדין כאן כיון שלקנאי מותר להרגו שוב הוא כגברא קטילא וכל אדם פטור עליו.

[ז] אולם בחידושי מרן רי"ז הלוי (הלכות רוצח פ"א ה"ג) חלק על הגר"ש אייגר והוכיח מהרמב"ם והתוספתא שהוא דין מיוחד בגואל הדם הנלמד מקרא שנאמר "אין לו דם", ולפי זה אין משם ראייה לנידון דידן. ועדיין צ"ע בזה קצת דבגואל הדם אין זה אלא היתר, משא"כ לעניין זמרי שההורגו ה"ז משובח כדכתב ברמב"ם דלמא אף בלא קרא י"ל דחשיב גברא קטילא, והלא ברמב"ן (בספר תורת האדם והביאו הר"ן בפרק שמיני דיומא) כתב שמהא שמצינו שבועל ארמית קנאים פוגעין בו מוכח שדין מעשה כזה כעירות שחייבים עליהם מיתה ולכן דינו שיהרג ואל יעבור, ופסק כן הרמ"א להלכה (יו"ד סימן קנ"ז), הרי דחשיב מחויב מיתה, וא"כ י"ל דחשיב גברא קטילא, ועיין.

[ח] והגר"ש אייגר לפי דבריו הנ"ל ביאר את מש"כ הרמב"ם שמי שיכל להציל את הנרדף באחד מאברי הרודף והרגו אין נהרג עליו, (שתמהו על דבריו הראב"ד והטור שכיון שבכה"ג לא הותר לו להרוג מדוע לא יחשב כרוצח גמור), דהלא כתב במל"מ (הלכות חובל ומזיק פ"ח ה"י) דהנרדף עצמו מותר לו להרוג את הרוצח אף שיכול להצילו באחד מאבריו, וכיון שהותר דמו כלפי הנרדף שוב חשיב כגברא קטילא ולכן כל אדם אין חייב עליו.

ואמנם קצ"ע דגם אם בגואל הדם הביאור הוא כדבריו, מ"מ שם הלא היא חובת מיתה של הרוצח, וכדחזינן שאינו חייב אלא ביצא במזיד, ולכאורה אין מזה ראייה כלפי נרדף שההיתר של הנרדף להרוג הרודף אינו אלא מדין הצלת עצמו ולא כעונש על הרודף וכמו שיתבאר להלן, וא"כ מהיכא תיתי שיחשב הרודף משום כך כגברא קטילא.

והנה בטור (ח"מ סימן תכ"ו) כתב על מה שאמרו שאילו נהפך זמרי והרגו לפינחס היה נהרג עליו, וזהו דוקא בזמרי אבל אדם אחר אם היה הורג את פינחס היה נהרג עליו (ועיין בב"י שכתב שהוא פשוט ולא היה צריך לכתבו מרוב פשיטותו), ולכאורה להגר"ש אייגר כיון שהותר דמו של פינחס לגבי זמרי מדוע יתחייב עליו כל אדם, וצ"ע.

דין אינו קנאי שהרג, האם יש לו דין רודף

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

טן ובאג"מ שם הסתפק בבא מי שאינו קנאי להרוג את זמרי האם חשיב כרודף וההורגו פטור, וכתב שם די"ל דתלי באשלי רברבי, דהנה נחלקו רש"י ותוספות עם הרמב"ם בגדר דין הריגת רודף האם היא דין הצלת הנרדף או הצלת הרוצח מן העברה, שלרמב"ם הוא מדין הצלת הנרדף, ולרש"י והתוספות הוא מדין הצלת הרודף מן העבירה, וא"כ לרמב"ם פשיטא שאין למי שאינו קנאי הבא להרוג את זמרי דין רודף, דכיון דסוף סוף סוף זמרי בר מיתה פשיטא שאין דין להצילו, אולם לרש"י ותוספות צ"ע בזה, עכ"ד.

ין ולענד"ד צ"ע בזה, דאף דלרש"י ותוספות הוא דין הצלת הרודף מן העבירה, הרי מ"מ פשוט שאין זה אלא במקום שיש בזה גם הצלה לנרדף, וכדחזינן לענין רודף אחר הערוה שרק במקום שפוגמה יש לו דין רודף, וע"כ או דתרוייהו בעינן לענין שם רודף גם הצלת הרודף מן העבירה וגם הצלת הנרדף, או דהוא הצלת הרודף מעבירת הריגת או פגם דהנרדף, (ולכאורה מסתבר כהצד הראשון שהרי דין רודף ילפינן מקרא ד"אין מושיע לה", כדאיתא סוף פרק בן סורר, ומשמע ע"כ דהוא דין הצלה דידה, ועכ"פ כיון דאין דין הצלה לנרדף פשיטא דאין לרודף העושה מעשה זמרי אף אם אינו קנאי דין רודף, (ועיין עוד שם באג"מ בתשובה ל"ט שצידד כן). ונראה דיש להוכיח עוד כהנ"ל, דאם נימא שמי שאינו קנאי ההורג את זמרי ה"ה רודף, א"כ איך כתב הטור דאדם אחר שהרג פינחס היה נהרג עליו, הלא יוכל לטעון מנלן שפינחס נתכוון לש"ש, וכיון שא"א להוכיח את זה בעדים א"א להורגו, וע"כ שההורג את הורג זמרי ה"ה רוצח, ואין נ"מ מה היתה כוונת הורג זמרי דאין כאן דין רודף כלל, וכמשנ"ת.

האם הריגת רודף הוא להצלת הנרדף או להצלת הרודף מעבירה

יא] ובעיקר מחלוקת רש"י ותוספות עם הרמב"ם בגדר דין רודף לכאורה יש להוכיח כשיטת רש"י ותוספות מהא דמציינו בגמרא (סנהדרין עג): שיש תנאים הסוברים שיש דין רודף גם לבא לחלל שבת או לעבוד ע"ז, והרי שם אין הצלת נרדף כלל אלא הצלה מן העבירה, ומה"ת לומר שהחולקים עליהם נחלקו בעיקר גדר רודף, ושמא י"ל דבע"ז וחילול שבת אף שאין הצלה לנרדף מ"מ יש כאן ענין מניעת חילול ה' הנעשה מעבירות אלו, ועיין.

יב] עוד יש להוכיח לכאורה כרש"י והתוספות מהא דאיכא למ"ד בגמרא (סנהדרין) דרודף אינו נהרג אא"כ התרו בו והתירו עצמו למיתה, ואם אינו דין בו אלא דין הצלת הנרדף מדוע בעיני התראה, אולם יש לדחות שאין נפש הרודף נדחית מפני נפש הנרדף כל שאינו מזיד גמור, ורק ע"י התראה וקיבול ההתראה ידעינן שהוא מזיד גמור, ועיין.

יג] ומאידך צ"ע לרש"י ותוספות מהא דאיתא בגמרא (סנהדרין עב): דהיה מותר להרוג עובר המסכן את אמו אף לאחר שהוציא ראשו שה"ה כרודף, אלא דאסור לעשות כן משום שאין זה נקרא שהוא רודפה אלא משמא קרדפי לה, ואם נימא שכל דין הצלת רודף הוא רק כשעובר עבירה הרי שם אין העובר עושה שום דבר מרצונו ואינו עובר עבירה כלל, וצ"ע.

שו"ר באג"מ שם תשובה ל"ט שכתב שע"כ מוכח מזה שגם לרש"י ותוספות מותר להרוג הרודף גם מדין הצלת הנרדף בלבד, ומה שהזכירו רש"י ותוספות שהוא משום הצלת הרודף מן העבירה משום שחיוב להרוג את הרוצח אין אלא כשבא לעבור עבירה, יעוי"ש.

יד] והנה בגמרא (סנהדרין) אמרו שאילו נהפך זמרי והרגו לפינחס היה פטור משום שפינחס נחשב לרודף לזמרי (כיון שאין על זמרי חיוב גמור של מיתה), ויל"ע לרש"י ותוספות הלא פשוט שפינחס לא עבר שום עבירה בהריגת זמרי, ואם היתר ההריגה הוא משום הצלת הרודף מן העבירה הלא אין זה שייך בפינחס כלל, אולם פשוט דלק"מ דכל דברי רש"י ותוספות אינם אלא כלפי אדם אחר ההורג את הרודף, אבל הנרדף ההורגו הוא כדי להציל את עצמו שהבא להרגך השכם להורגו, וכלפי זה לא איכפת לן כלל אם הרודף הינו עבריין או לא. (והנה כתב הטור שלכל אדם היה אסור להרוג את פינחס ואם היה הורגו היה נהרג עליו וכנ"ל, ולמשנ"ת מבוארים הדברים היטב שדין הריגת פינחס הוא דין שונה לגמרי מכל דין הריגת רודף, דבעלמא הוא דין שהותר דמו ומצוה על כל ישראל להורגו כדי להצילו מן העבירה או כדי להציל הנרדף, אבל כאן שבדין הוא נהרג הוא דין אחר שאחרי שאין עליו חובת מיתה גמורה מותר רק לו להרוג הבא להורגו. ולדברי האג"מ הנ"ל בלא"ה ל"ק דלהיתר הריגת הרודף לא בעינן עבירה, וכנ"ל).

טו] והנה במל"מ (הלכות חובל ומזיק) כתב שאף שאמרין בגמרא דאסור להרוג את הרודף אם יכול להצילו באחד מאבריו ה"מ לגבי אדם אחר, אבל הנרדף יכול להרוגו אף שיכול להצילו באחד מאבריו, (וכ"כ הרא"ם ריש פרשת וישלח), וצ"ע בכונתו האם טעם הדבר הוא משום שהנרדף בהול ואינו יכול לדקדק בכך, או שמכיון שאצלו דין ההריגה הוא מדין הבא להרגך השכם להרוגו מותר לו להרוג בכל אופן.

והנה מלשון המל"מ שם משמע שהוא משום שהנרדף בהול ואינו צריך לדקדק בכך, אולם יש לעיין דהנה המל"מ דימה את זה למש"כ בשו"ת הריב"ש שא"צ הנרדף להתרות ברודף אף שאר כל אדם צריך להתרות בו,

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

ובמל"מ שם כתב שאף למ"ד בגמרא שאסור להרוג את הרודף בלא התראה הנרדף מותר להרגו בלא התראה, ומדברים אלו משמע שטעם הדין הוא משום שחלוק דין הריגה הנרדף מהריגת כל אדם ביסוד דינו, דבכל אדם שהוא מדין הצלה (נרדף או רודף) בעיני התראה לעיכובא אבל בנרדף שהוא מדין הבא להרגך השכם להרגו א"צ התראה, (דהלא למ"ד זה בגוונא דא"א להתרות כגון בקטן אסור להרוג את הרודף, כמבואר בגמרא סנהדרין עב: , ואעפ"כ לנרדף שרי וע"כ דבנרדף הוא דין שונה), ולכן נלענ"ד דכוונת המל"מ שאם יכול הנרדף בקל להציל באחד מאבריו אסור לו להרוג את הרודף, אולם כל שצריך דקדוק כיון שבא מדין הבא להרגך השכם להרגו א"צ לדקדק, ולא דמי לכל אדם שבא מדין דחיית נפש הרודף מפני נפש הנרדף שאין זה אלא כשאין אפשרות הצלה אחרת כלל.

ועכ"פ חזינן גם מדברי המל"מ שדין ההצלה דהנרדף ודין ההצלה של כל אדם הם דינים שונים, וכדמוכח גם מדברי רש"י ותוספות וכנ"ל.

טז] ובאחרונים תמהו על דברי המל"מ מדברי רש"י (סנהדרין עד. ד"ה ויכול) שכתב להדיא דאף הנרדף אם יכל להציל באחד מאבריו ולא הציל נהרג עליו.

עוד תמהו מדברי הגמ' בסנהדרין מט. לגבי דין יואב כשנהרג ע"י שלמה, שהתבאר שם שעל הריגת אבנר היה פטור יואב משום שהיה גואל הדם של עשאל, שאף שעשאל רדף אחרי אבנר מכיוון שיכל אבנר להציל באחד מאבריו ולא הציל התחייב אבנר מיתה, הרי להדיא שגם על הנרדף נאמר הדין שאם יכול להציל באחד מאבריו ולא הציל נהרג על הריגת הרודף.

יז] ולמשנת שאין דברי המל"מ אמורים אלא במקום שהיה צריך דקדוק כדי להציל באחד מאבריו ל"ק כ"כ מכל זה, די"ל שדברי רש"י אמורים במקום שמוכח מתוך הענין שבקל היה יכול הנרדף להנצל באחד מאבריו הרודף שאף ודאי גם למל"מ נהרג עליו, וכנ"ל.

גם בהא דאבנר, אחר שטען אבנר דאם יכל לכוון אל החומש ודאי יכל להציל באחד מאבריו שוב י"ל דמיקרי יכול לינצל בקל שאז גם הנרדף נהרג עליו, וכמשנת.

והנה בהא דיואב י"ל גם בלא"ה דהנה כבר הקשה המהרש"א שם דהרי מפורש בפסוקים שיואב נהרג גם על הריגת אבנר, וכמ"ש (מלכים א' ב') "והשיב... דמו על ראשו אשר פגע בשני אנשים צדיקים וטובים ממנו", וכן דוד אמר (שם) "אשר עשה לשני שרי צבאות ישראל... ", וע"כ שמה שאמרו ליואב "ניזיל אבנר", היינו שיש לו טענה ליפטר, אבל ע"פ האמת נהרג גם על אבנר וכמ"ש שם במהרש"א, וא"כ ל"ק גם על המל"מ די"ל דיואב טעה בזה וסבר שביכול להציל באחד מאבריו נחשב אף הנרדף כרודף, אבל להלכה אינו כן וכמו שמוכח מן הפסוקים.

יח] ובאחרונים הקשו עוד מדברי הגמ' בסנהדרין עד. דמבואר שם דהא דאונס אחותו חייב בקנס אף שדינו כרודף וחייב מיתה ולא אמרינן שקיים ליה בדרכה מיניה, משום שמיידי שיכולים להצילה באחד מאבריו, וכן ביארה שם הגמ' את הדין שנתכוון להרוג חבירו ונגף אשה הרה חייב בדמי ולדות ולא אמרינן שנפטר מדין קלב"מ כיוון שהוא רודף משום דמיידי שיכולים להצילו באחד מאבריו, ותמהו האחרונים דלמל"מ הלא הנרדף עדיין יכול להרגו וא"כ עדיין מדוע לא נימא קלב"מ.

יט] ועיין פמ"ג (יו"ד ק"י שפתי דעת ס"ק י"ד) שכתב ליישב וז"ל "ואולי כיוון דאין מצוה לא קם ליה בדרכה מיניה קרינן", וכוונתו צ"ב דהלא ודאי שחייב הנרדף להציל עצמו בדמו של הרודף, ונראה דכוונתו כמ"ש שדין המל"מ הוא מדין הבא להרגך השכם להרגו, ואין כאן דין עונש על הנרדף כלל, ולכן לא שייך כאן דין קלב"מ, (וגם אם נימא שבכל רודף אינו כעונש אלא הוא דין הצלה בעלמא מ"מ כיוון שהותר דמו לכל העולם שייך לומר בו קלב"מ, משא"כ מה שמותר לנרדף להציל עצמו אינו דין חיוב כלל ברצח ולכן אין שייך בזה קלב"מ), (וע"ע אחיעזר).

כ] ולמש"כ לעיל בלא"ה ל"ק"מ די"ל שדברי הגמ' שם אמורים ביכול להציל בקל באחד מאבריו שאז ודאי גם הנרדף נהרג עליו, וכמשנת.

כא] ויל"ע בדין פינחס וזמרי באם היו שוכרים כלים האם היינו אומרים בהם קלב"מ, אחרי שהותר דמם זה לזה, והנה למשנת ע"פ דברי הפמ"ג שכל שהותר להרגו רק מדין הבא להרגך השכם להרגו אין בו דין קלב"מ א"כ פשיטא שפינחס היה מתחייב על שבירת כלים.

ולענין זמרי עיין רעק"א ריש פרק אלו נערות שנקט שיש בו דין קלב"מ. (אלא דצ"ע א"כ מדוע כהן ששימש טמא במקדש לוקה, וכדאיתא בגמרא סוף הנשרפים, הלא מכיון שהותר לאחיו הכהנים להרגו, וכדאיתא שם שפרכי כהונה היו מפצעים את ראשו בגזירים מדוע לא נימא שכל הנהרג אינו לוקה, ואכ"מ).